

Emine Işınsu'nun "Azap Toprakları" ve "Çiçekler Büyür" Adlı Romanlarında Balkan Türklerinin Trajedisi

Abdullah KOÇAL*

ÖZET

Emine Işınsu'nun *Azap Toprakları* ve *Çiçekler Büyür* adlı romanları, 20. yüzyılın ikinci yarısında Balkanlar'da yaşayan Türklerin çektiği sıkıntıları anlatır. *Azap Toprakları*'nda Işınsu, Türklerin Yunan idaresi tarafından göç etmeleri için her türlü baskıya maruz bırakılmalarını, buna karşın halkın bir kısmının direniş için Yunanistan'da kalmaya karar verip bir kısmının Türkiye'ye sığınmasını konu edinir. *Çiçekler Büyür* adlı yapıtında ise Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığın zorlu yaşantısını, onlara yapılan baskıları dile getirir. Biz, bu çalışmamızda Işınsu'nun *Azap Toprakları* ve *Çiçekler Büyür* isimli romanlarında Balkan Türklerine planlı bir şekilde uygulanan baskıları ve azınlık konumundaki bu insanların trajedisini ele alacağız.

Anahtar Kelimeler: Emine Işınsu, *Azap Toprakları*, *Çiçekler Büyür*, Balkan Türkleri.

Tragedy Of Balkan Turks in The Novels By Emine Işınsu "Azap Toprakları (Lands Of Wrath)" and "Çiçekler Büyür (Flowers Grow)"

ABSTRACT

Novels by Emine Işınsu 'Azap Toprakları (Lands of Wrath)' and 'Çiçekler Büyür (Flowers Grow)' addresses the difficulties faced by the Turks living in Balkans in the second half of the 20th century. In *Azap Toprakları (Lands of Wrath)*, the subject of Işınsu's novel is the pressures by the Greek State on Turks to migrate and the two different kind of reactions by the people one in the form of resisting and staying in Greece and the other in the form of taking refuge to Turkey. In *Çiçekler Büyür (Flowers Grow)*, on the other hand, the subject is the difficult life of Turkish minority living in Bulgaria and the pressures on them. This study deals with the pressures on Balkan Turks applied in a planned way and the tragedy of this minority people as taken up in Işınsu's *Azap Toprakları (Lands of Wrath)* and *Çiçekler Büyür (Flowers Grow)* novels.

Keywords: Emine Işınsu, *Azap Toprakları (Lands of Wrath)*, *Çiçekler Büyür (Flowers Grow)*, Balkan Turks.

Giriş

Balkan Yarımadası beş asırdan fazla bir süre Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır. Bu durum Balkan Savaşları sonunda değişmiş, burada bağımsız devletlerin kurulması üzerine bölgedeki Osmanlı egemenliği sona ermiştir. Bundan sonra yeni kurulan devletlerin egemenliği altında kalan Müslüman-Türk nüfus hâkim unsurlar tarafından asimile edilmeye çalışılmıştır. Bu asimilasyon çalışmaları pek çok trajediye sahne

* Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans öğrencisi.

olmuştur. Günümüz yazarlarından Emine İşınsu (d. 1938) Balkanlarda yaşanan acılara yakından tanık olmuş olan babasından Balkan Türklerinin çektikleri sıkıntıları dinleyerek büyümüştür. Bu sebeple Balkan Türklerinin İşınsu'nun hayatında bu konunun önemli bir yeri vardır.¹ Müslüman ve milliyetçi bir ailede² büyüyen Yazar, *Azap Toprakları* (1970)³ ve *Çiçekler Büyür* (1978)⁴ adlı romanlarında Batı Trakya Türklerinin yakın tarihimizde yaşadığı bu trajedileri anlatır. Anlatılan bu olayların esası bölgedeki hâkimiyeti asırlar sürmüş bir imparatorluktan geriye kalan azınlık durumundaki bu insanlara yapılan ve yer yer soykırıma varan sistematik bir asimilasyon hareketidir. *Türklerin azınlık hakları Lozan Anlaşması ile güvence altına alınmış olmasına rağmen, Yunanistan bu anlaşmayı zaman zaman ihlal etmekte ve çeşitli uygulamalar ile Batı Trakya'da yaşayan Müslüman Türk azınlığı tamamen asimile etmek için sistematik bir politika izlemektedir.*⁵ Bulgaristan'da yaşayan Türklerin durumu da bundan farklı değildir. Her iki romanda anlatılan zaman da 1960'lardır. *Azap Toprakları*'nda Gümülcine dolaylarındaki bir Türk köyünde bulunan Yunan karakolunun Müslüman Türk halkına yaptığı zulüm ve devletin Müslüman halkı Hıristiyanlaştırmak için gerçekleştirmeye çalıştığı dinsel tahribat gözler önüne serilir.

Resim 1: Gümülcine'nin Yunanistan haritasındaki yeri.⁶

Çiçekler Büyür'de anlatılan olay ise Yenipazar, Pazarcık, Razgrat dolaylarında cereyan eden bir komünist-Bulgarlaştırma hareketidir. *Çiçekler Büyür*'de komünist sistemin kolхозlarda çalışacak işgücü ihtiyacını karşılayan Türk nüfusunun azalmaması için Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye kaçması engellenmekle beraber *Azap Toprakları*'nda Türkiye'ye kaçmaya çalışanlara Yunan askeri tarafından göz yumulur. Bu

¹ Erol Duman, *Emine İşınsu'nun Romanları*, Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 1997, s. 9.

² Elif Hürsoy, "Ve Her Yıl Çiçekler Yeniden Büyür!"; *Türk Edebiyatı*, S. 364, Şubat 2004, s. 6'dan aktaran Gözdenur Erol, *Emine İşınsu'nun Tarihi Romanları Üzerinde Bir İnceleme*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 2006, s. 19.

³ Çalışmamızda *Azap Toprakları* adlı romanın Elips Kitap tarafından 2009 yılında yayınlanan 5. baskısı esas alınmıştır. Alıntı ve dipnotlarda gösterilen sayfa numaraları metnin bu baskısına aittir.

⁴ Çalışmamızda *Çiçekler Büyür* adlı romanın Elips Kitap tarafından 2008 yılında yayınlanan 4. baskısı esas alınmıştır. Alıntı ve dipnotlarda gösterilen sayfa numaraları metnin bu baskısına aittir.

⁵ Fatma Tunç Yaşar, *Batı Trakya-Meriç'in Öbür Yakası*, İlke Yayıncılık, 2. baskı, İstanbul, 2006, s. 39.

⁶ http://www.a24.gr/2008_12_steloid_files/map-komotini.jpg

çalışmada, Emine Işınsu'nun adı geçen romanlarında gözler önüne serilen baskı ve asimilasyon politikaları ele alınacaktır.

Resim 2: Razgrad'ın Bulgaristan haritasındaki yeri.⁷

1. Balkan Türklerine Uygulanan Asimilasyon Politikaları

Yunan ve Bulgar devletlerinin Batı Trakya Türklerini asimile etme politikalarının sloganlaşmış iddiası, bu insanların Türk değil; İslâm'ı seçmiş kendi millettaşları olduklarıdır. *Yunanistan'da azınlık dillerini konuşanlar sadece 1951 tarihli nüfus sayımında sayılmıştır. Yunanistan yönetimi, Türklerin Yunanlı Müslümanlar ve Makedonların Yunanistan'ın kuzeyine göç etmiş Slavlar olduğunu ileri sürerek ülkesinde azınlık yaşadığını reddetmektedir.*⁸ *Azınlık Toprakları'nda milliyetin inkâr edilmesi, daha çok Yunan subayların bireysel çabası olarak görülmekteyken Çiçekler Büyüğü'nde bu durumun bir devlet politikası olarak uygulanmaya çalışıldığı gösterilir. Işınsu, bu durumu Azınlık Toprakları'nda Teğmen Yuannis'in "Buraya tayin edildiğim zaman bilbassa inceledim ve bu köy halkının tamamen Grek soyundan geldiğini öğrendim. Buna şüphe yok; çünkü ilim konuşuyor ve ben bunu her zaman, herkese ispat edebilirim. Evet, işte bu Müslüman halka, hasta halka Türk olmayıp Grek soyundan olduklarını ve Yunan devletine kayıtsız şartsız bağlanmalarını temin için, sizin yardımınıza ihtiyacım var..." (s. 124) sözleriyle ortaya koyar.*

Çiçekler Büyüğü'nde ise Bulgar devlet başkanı Todor Jivkof tarafından yapılan bir beyanattan roman kahramanı İlay'ın aktardığı şu sözlerle bu politikayı açığa çıkarır: "Zaten bütün ayrılık İslamiyetten doğmuş. Osmanlıların gaddar ve baskıcı siyaseti sonucu, bura halkının bir kısmı mecburen Müslümanlaşmış, giderek din ve milliyet birbirine karışmış, Müslüman Bulgarlar kendilerini Türk farz etmişler! Bilindiği gibi şu İslamiyet; beyinleri uyuşturan, gerici bir dinmiş ve şimdi Todor Jivkof'un önderliğinde yetişmiş müfettişler birliği, halkı uyandırmak ve uyarmakla görevlendirilmişler... Görevliler, uyandırdıkları cabil kitlenin Marksist öğretiyi tam

⁷ <http://img.webme.com/pic/a/aydogdukoy/bulgarist.jpg>

⁸ Tunç Yaşar, *a.g.e.*, s. 39.

anlamıyla kavramalarına, her bakımdan bilinçlenmelerine yardımcı olacaklar ve tüm Bulgar halkı, Rusya'nın izinden sosyalizmin güçlü yumruğu olarak; komünist cemiyetin kuruluşuna doğru, kaçınılmaz tarihi adımların atılışında, en dinamik bir kuvvet olarak, dünya sahnesinde rol alacakmış!" Romanın ilerleyen bölümlerinde de şu ifadeye yer verilir: "Bulgarlaştırma işlemini kabul etmeyenler yok edilerek tasfiye edileceklerdir." (s. 310, 339).

Adı geçen romanlarda bu asimilasyon politikalarına direnen, dinî ve millî kimliklerini muhafaza etme gayreti içerisinde olan mücadeleci insanların sayısı az değildir. Fakat söz konusu bilinçli insanların yanı sıra, verilen imkânlardan faydalanıp baskılardan kurtulmak için millî kökenlerini inkâr eden karakterlere de rastlanır. *Azap Toprakları* romanında öğretmen Hasan bu insanları temsil eder. Yunan karakoluna ve Yunan ideolojisine hizmet eden köy öğretmeni Hasan, millettaşları olan köylüler tarafından dışlanan biridir. Mahmut Ağa'nın kızı Muhsine'ye işkence edilmesinden sonra sinirlenen köy kadınları, Hasan'ın karısı Halime'yi önce şu sözlerle kınarlar, ardından döverek yanlarından kovarlar: "Daba köpeklik etsin kocan karakol kapılarında. Kulluk etsin elin gâvuruna. Ne ettiler başımıza gördün mü?" (s. 21).

Çiçekler Büyür romanında ise, daha önce de değindiğimiz üzere, Bulgaristan'daki Türklere komünist-Bulgar olmaları için baskı yapılır ve bunu kabul edenlere devlet tarafından pek çok imkân tanınır. Bu imkânlara ulaşabilmek için Bulgarlarla işbirliği halinde olan Con Ahmet'in oğlu Mehmet Ali milliyetini inkâr edip kendisini komünist-Bulgar olarak görmeye başlar. Parti içerisinde yükselmek için çocukluğundan beri sevdiği İlay'ı öldürmesi hususunda kendisine verilen emri yerine getirmekten çekinmez. Türklüğü savunan İlay ile sevgilisi Mehmet Ali arasında geçen şu konuşma bu durumu ortaya koymaktadır: "(...) [K]endimi Bulgar kabul etmek İlay, yok başka çare, yok! Canı cebennemem milliyetin bilmem neyin! Bana Bulgar'sın diyorlar, tamam mı, kabul ediyorum; çünkü bana fayda sağlayacak olan Bulgar görünmektir, aslında hiçbiri umurumda değil! (...) [B]ak ben sana Bulgar olmanın yüzlerce faydasını sayabilirim, ama sen bana Türk olmanın tek faydasını söyleyebilseydin..." (s. 78-79).

1.1. Asimilasyon Politikasının Bir Uygulaması Olarak Anadil Türkçenin Yasaklanması

1913 yılında yapılan Atina Antlaşması'nın 3 Numaralı Protokolü, 15. madde ile Müslüman özel okullarını tanımakta, bu okulların gelir kaynaklarına saygı göstereceğini ifade etmekte ve bu okullarda Türkçe eğitim yapılacağını kabul etmektedir. 1920 yılında imzalanan Yunan Sevr'inin 8. ve 9. maddeleri ile 1923 yılında imzalanan Lozan Barış Anlaşması'nın 40. ve 41. maddeleri ise Müslüman Türk azınlığa eğitim konusunda daha geniş haklar tanımıştır. 8. ve 40. maddelerde Müslüman Türk azınlığın kendi dilini serbest şekilde kullanabileceği okulları kurma, yönetme ve denetleme hakkına sahip olacağı, 9. ve 41. maddelerde ise devletin, Müslümanların önemli oranda buldukları yerlerde kendi dillerinde eğitim görmeleri için gereken kolaylıkları sağlayacağı belirtilmektedir.⁹ Bu anlaşma maddelerine rağmen Yunanistan'da yaşayan Türk azınlığın Türkçe eğitim hakkı ihlal edilmiştir. Aynı durum Bulgaristan için de söz konudur. *Çiçekler Büyür*'de bu asimile etme yöntemini daha belirgin olarak görürüz. Romanın kahramanı İlay'ın şu sözleri anadilde eğitim yasağını ortaya koymaktadır:

⁹ Tunç Yaşar, *a.g.e.*, s. 40.

“Bulgarcam pek iyi değildi; çünkü daha bu yıl bizim okulları kapatıp Bulgarca öğretime geçmişlerdi ve okulda Türkçe konuşmak yasaktı.” (s. 36).

Türkçe yayın yapan gazeteler de Bulgarca çıkarılmaya başlanmıştır. Hatta Bulgaristan Türkleri üzerindeki komünizm propagandasını daha etkin hale getirmek için halk arasına yaydıkları Türkiyeli komünist yazar ve şairlerin eserlerini de Türkçe vermek yerine Bulgarcaya çevirmişlerdir: “(...) Türkçe ve her gün çıkan bu gazete; dil akımıyla beraber bu sene Bulgarcaya dönmüş ve haftada üç kez yayımlanmaya başlanmıştır. Çünkü partili büyüklerimiz öyle münasip görmüşler... Ashnda bu, Türkçe tedrisat yapan okulların kapatılması gibi; Türk halkına, Bulgarca ana lisan etme gayretinin bir parçasıydı. Artık Aziz Nesin, Yaşar Kemal hatta Nazım Hikmet’in eserlerini de Türkçeden değil, Bulgarca tercümelerinden okumamızı istiyorlardı...” (s. 43).

Anadili yok etmekle halkın milli değerlerinde tahribat yapmak isteyen Bulgar yönetiminin bir diğer uygulaması da Türkçe adların ve Müslüman isimlerinin yasaklanmasıdır. Romanda Bulgar yetkililere “çok gizli” ibaresiyle gelen bir yazıya göre Türkçe isim taşıyan herkes bir Bulgar ismi alacaktır: “Türk ve Müslüman isimleri gericiliğin ifadesidir. Bu yüzden bu isimleri taşıyanlar, idarelere hiçbir zorluk çıkarmadan, birer Bulgar ismi seçmelidirler.” (s. 332).

1.2. Asimilasyon Politikasının Bir Uygulaması Olarak İslam Dininin ve Halkın Dinsel Değerlerinin Tahrip Edilmeye Çalışılması

Azap Toprakları’nda Müslüman halkın Hıristiyanlaştırılması için köye birkaç Rum aile yerleştirilir. Bu ailelerin ibadetlerini yapamadıkları gerekçesiyle köye bir kilise inşa etmeye başlanır. Üstelik kilise inşaatında Türk köylüler cebren çalıştırılır (s. 155). Bu durum Yunan kurumlarınca iskân faaliyeti olarak gösterilmekle beraber esasen halkın din değiştirmesini amaçlamaktadır. Bu konuda Tunç Yaşar: “Toprak ve nüfus dengesini kendi lehine değiştirmeyi amaçlayan Yunan yönetimi, sürekli olarak bölgeye Rum nüfusu yerleştirmekte ve uzun vadeli kredilerle Rumları toprak almaya özendirilmektedir.”¹⁰ ifadelerini kullanmaktadır.

Çiçekler Büyür’de ise komünist sistemin etkisiyle kilise inşa etmek ve doğrudan Hıristiyanlaştırmak gayesi görülmez. Türklerden sosyalist düzene uygun şekilde yetişmeleri istenir. Onlara, ille de bir dine tabi olmaları gerekiyorsa bunun Bulgar-Ortodoks dini olacağı söylenir: “Eğer din seçmek gerekiyorsa, Bulgar-Ortodoks dini seçilmeli. Türklerin cenazesi Bulgar papazlar nezaretinde gömülmeli.” Bunların yanı sıra İslamiyet’te yenmesi haram olan domuz etinin Müslüman Türklere yedirilmesi de dayatılan şeyler arasında sayılır: “Hayvanlar arasında fark yoktur, bu yüzden domuz eti mutlaka yenmeli. Yakın zamanda, Türk köylerine yalnız domuz eti sevk edilecektir. Evlerinde tavuk, koyun besleyenler bunları, yakın zamanda domuzla değiştireceklerdir.” (s. 332). Çocukların sünnet ettirilmesi de Bulgar devletince sağlık açısından uygun görülmediği gerekçesiyle yasaklanmıştır.

Bunların yanı sıra *Azap Toprakları*’nda Yunan rejimi yanlısı Kâzım Hoca aracılığıyla insanların dini konularda yanlış bilgilendirilmesi için uğraş verilir. Olumsuz din görevlisi profilindeki işbirlikçi Kâzım Hoca, Türkiye’de dinin yasaklandığını söyleyerek Müslümanların Türkiye’den bekledikleri yardım umutlarını kırmaya çalışır.

¹⁰ Tunç Yaşar, *a.g.e.*, s. 60.

2. Balkan Türklerine Uygulanan Baskılar yahut Balkan Türklerinin Trajedisi

İşınsu'nun her iki romanında anlatılan olaylar da son derece kaotik ortamlarda cereyan etmektedir. Müslüman-Türk halka uygulanan kanun sistemi ne mantıkla ne de evrensel insan haklarıyla uyuşmayan türdendir. Bunun yanı sıra uygulanan şiddet insanlık dışıdır. *Çiçekler Büyür* adlı romanın kahramanı İlay'ın dilinden anlatılan: "*Bizim köyde ise tutuklamalar, belediye bodrumunda yapılan işkenceler hiç tükenmez gibiydi. Hemen her aileden kadın erkek demenden bir iki kişiyi mutlak yatırmışlardı falakaya. Yollarda, işte kafası sarılmış, yüzü gözünü morarmış, kolu bacağı kırık insanlara rastlamak pek tabii bir hâl olmuştu. Erkeklerin bazı organlarından, kadınların göğüslerinden cereyan geçirildiği... Hayır ayrıntıları hatırlamak, anlatmak istemiyorum. Tiksinti duyuyorum, midem bulantıyor.*" (s. 196) ifadeleri bu durumun yüzlerce örneğinden sadece birkaçıdır.

Azap Toprakları'nda da benzeri durumlar sıkça görülür. Mahmut Ağa'nın 17 yaşlarındaki kızı Muhsine'ye köy karakolunda yapılan işkence, köylü kadınların şu diyaloguyla ortaya konur:

"-A be her yerini dağıtmışlar.

-Saçlarını yolmuşlar yahu!

-Bacakları çürük içinde.

-A be orasını da yakmışlar!

-Elektrik cereyanı geçirmişler..." (s. 21).

Yapılan zulümlerin ve baskıların sayısı ve çeşidi pek çoktur. *Azap Toprakları*'nda teğmen Niko'yu öldüren Mahmut Ağa ile beraber iki kişi daha karakola götürülmüştür. Bunlardan cinayeti üstlenen Mahmut Ağa, dövüle dövüle beli kırılmak suretiyle katledilmiştir. Suçsuz olan Selim'in boynuna yanar odun yapıştırılmıştır. Eserde bu olay "*Üçüne de gün doğumundan ikindi erişinceye kadar dayak attular.*" (s. 54) cümlesiyle özetlenir.

Buna benzer bir sahneye *Çiçekler Büyür*'de de rastlarız. Bulgar idaresine karşı ayaklanma düzenleyeceği ihbar edilen Arif kendisine ağır işkenceler edilerek öldürülmüştür. Romanın kahramanı İlay, bu durumu şöyle ifade eder: "*Yanına çöktüm, çamura bulanmış elini tuttum; kapkara el dökülüüp kaldı avucumun içine, her parmağını ayrı ayrı kırmışlar.*" (s. 349).

Bunların dışında askerlerce gözaltına alınan kadınlara günlerce tecavüz edildiği, çocukların ağaçlara asılmak suretiyle katledildiği, insanların kurşuna dizildiği, pek çok kişinin ölecek yahut sakat kalacak şekilde dayaktan geçirildiği de sık sık bahsedilen olaylardır. Öyle ki bu tür olaylar sıradan sayılmaya başlanmıştır: "*Köyde önemli olaylar, hep böyle hatırlanırdı zati (...). Jandarma Hristo'nun, Kâmil'in başını odunla yardığı gün! Yoergios'un Ahmet'i döve döve sakat bıraktığı gün! (...) Niko'nun Aydın Bey'i bayılttığı gün!*" (s. 18).

Bu baskıların varacağı nokta, *Çiçekler Büyür*'de köydeki en yetkili Bulgar yöneticilerinden Stefan Karov'un diliyle anlatılan şu paragrafla özetlenebilir: "*Evlerinizde Türkçe konuşmanıza aldığımız yoktu, şimdi engelleyeceğiz. Türkçe bilen çocukları dövmüyorduk, şimdi döveceğiz, hem iyi... Burjuva sünnetinize, arada bir camiye gitmenize, caminin orada durmasına karışmıyorduk, görmezden geliyorduk; şimdi en keskin gözle göreceğiz ve icabını yapacağız. (...) Öldürmeye varan yetki aldık.*" (s. 335). Görüldüğü gibi anadilin yasaklanmasının yanı sıra dini bir uygulama olan erkek çocukların sünnet ettirilmesi ve camiye gidilmesi de yasaklanacaktır. Hatta camiye ortadan kaldırılmak da yapılması planlanan uygulamalar arasındadır. Bunların yapılması için devlet tarafından Bulgar görevlilere öldürmeye varan yetki tanınmıştır.

Bu çalışmamızda pek çok kere başvurduğumuz *Batı Trakya-Meriç'in Öbür Yakası* adlı kitabının sonuç kısmında Fatma Tunç Yaşar'ın ifade ettiği şu sözler Balkan Türklerinin trajedisini ortaya koymaktadır: “*Batı Trakya’da yaşayan Türk azınlığın normal nüfus artışıyla bugün 600 bin olması gerekirken, bu sayının 150 binlerde kalması, Yunan yönetiminin Batı Trakya’da yaşayan Türklere yönelik nasıl bir politika izlediğinin ipuçlarını vermektedir.*”¹¹.

Sonuç

Emine Işınsoy'un *Azap Toprakları* ve *Çiçekler Büyür* adlı romanlarında yakın dönemde Yunanistan ve Bulgaristan'da azınlık konumunda bulunan Türklerin devlet eliyle asimile edilmeye çalışılması ve buna direnen insanlara yapılan zulüm işlenmiştir. Bir imparatorluktan o topraklarda geriye kalan insanların kendileri olarak var olma mücadelesi Işınsoy tarafından kaos dolu sayfalarla ortaya konmuştur. Her iki romanda da halkın dini ve milli değerlerini yıkmaya, yok etmeye çalışan devletlere, devlet görevlilerine karşı koymaya çalışan kadın-erkek, genç-ihtiyar Müslüman Türklerin direnişleri başarıya ulaşamamıştır. Henüz silahlı mücadeleye geçecek kadar kuvvet toplayamayan bilinçli insanlar pek çok kez devlet tarafından fark edilip öldürülmüşlerdir. Bu durum karşısında Batı Trakya'da yaşayan bazı Türkler, Türkiye'ye kaçmayı başarmışlardır. Bu insanların sayısı az olmakla beraber dini ve milli kimliklerini değiştirmelerine karşılık kendilerine can emniyeti tanınan ve geniş imkânlar verilen bazı karakterler de tamamen başkalaşmış, millî kimliklerini yitirmişlerdir.

¹¹ Tunç Yaşar, *a.g.e.*, s. 78.

KAYNAKÇA

- Duman, Erol, *Emine Işınsu'nun Romanları*, Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 1997.
- Erol, Gözdenur, *Emine Işınsu'nun Tarihî Romanları Üzerinde Bir İnceleme*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 2006.
- Işınsu, Emine, *Aşap Toprakları*, Elips Kitap, 5. baskı, İstanbul, 2009.
- , *Çiçekler Büyür*, Elips Kitap, 4. baskı, İstanbul, 2008.
- Tunç Yaşar, Fatma, *Batı Trakya-Meriç'in Öbür Yakası*, İlke Yayıncılık, 2. baskı, İstanbul, 2006.
- <http://img.webme.com/pic/a/aydogdukoy/bulgarist.jpg>
- http://www.a24.gr/2008_12_steloik_files/map-komotini.jpg